

Översikter och meddelanden

Arne Wählstrand. In memoriam

Den 6 november 1983 avled vid 80 års ålder förre rektorn vid Socialhögskolan i Göteborg Arne Wählstrand.

Arne Wählstrand var född 1903 i Härnösand. Efter studentexamen 1922 genomgick han en svår sjukdom, som tvang honom till flera års sjukhusvistelse. Först 1928 kunde han påbörja studier vid Uppsala universitet.

Wählstrands akademiska huvudämne blev statskunskap. Hans lärare professor Axel Brusewitz, som han alltid omfattade med stor vördnad och tillgivenhet, fäste tidigt hans uppmärksamhet på det parlamentariskt betydelsefulla året 1905. Wählstrands första publicerade arbete bar titeln "Kring tillkomsten av Karl Staaffs första ministär" (Statsvet. tidskr. 1934). Med utgångspunkt i nyttillkommet material kunde han ingående belysa ministärbildningen och diskuterade den omstridda frågan huruvida konungens överlämnande av regeringsuppdraget till Staaff skulle anses som ett parlamentariskt genombrott. Wählstrand fann detta tveklaktigt med hänsyn till att Staaffs uppfattning om parlamentarismen ej torde ha varit fullt genomtänkt vid tiden för ministärbildningen.

År 1941 disputerade Wählstrand för fil. doktorsgrad på avhandlingen *1905 års ministärskriser*. Avhandlingen bygger på ett omfattande källmaterial, och Wählstrand följer de tre ministärskrisernas utveckling med minutös noggrannhet, inte endast dag för dag utan stundom timme för timme. Leif Kihlbergs huvudresultat i dennes avhandling om den svenska ministären kunde i allt väsentligt bekräftas, men regeringsskiftena fick en fördjupad och breddad historisk belysning. De partier i avhandlingen som behandlar typologiska frågeställningar är däremot mindre genomarbetade. Avhandlingen medförde docentur i statskunskap vid universitetet.

Arne Wählstrands forskning kom också i fortsättningen att samlas kring tiden vid sekelskiftet och åren närmast därefter. Genomarbetningen av ett stort källmaterial ledde Wählstrand till upptäckten av en hittills okänd valorganisation för främst förstakammarhögern, som han skildrade i uppsatsen "Första kammarens valnämnd 1890–1910" (Statsvet. studier 1944). Frisinnade

landsföreningens bildande år 1902 stod under den följande tiden som förebild för motsvarande organisation inom högergrupperna. Med arbetet *Allmänna valmansförbundets tillkomst* (1946) beskrev Wählstrand uppbyggnaden av denna organisation, till vars bildande initiativet utgått från förstakammarledamoten G. F. Östberg, förbundets förste ordförande 1904–1912.

Under docentåren i Uppsala visade sig Arne Wählstrand vara en utmärkt lärare med stor förmåga att intressera studenterna för statskunskapen.

År 1946 överflyttade Arne Wählstrand till Göteborg som rektor för Socialinstitutet – senare Socialhögskolan – i vilken tjänst han kvarstod till pensioneringen 1969. Med sina goda egenskaper som lärare gjorde han där en utmärkt insats och skapade en harmonisk institutionsmiljö. Intresset för forskningen höll Wählstrand emellertid alltfört levande. I en tidigare uppsats hade han 1941 belyst utrikesminister Lagerheims avlägsnande 1904 ur Boströms andra ministär. Han återvände nu till tidsskedet med arbetet *Regeringsskiftena 1900 och 1902* (1947), med rikhaltigt källmaterial klarläggande ministärskiftet Boström-von Otter 1900 och Boströms andra ministärbildning 1902. Wählstrands fortsatta forskningar hade närmare anknytning till hans senare verksamhet. Då stadsfullmäktige i Göteborg högtidlighöll sitt hundraårsjubileum med utgivande av bokverket *Göteborgs stadsfullmäktige 1863–1962* (1963–1971) svarade Wählstrand för det omfattande historiska avsnittet om fullmäktigeledamöterna under tidsperioden.

De dramatiska händelserna år 1905 upphörde dock aldrig att fånga Wählstrands intresse. År 1953 utgav han den stora aktpublikationen *Karlstadkonferensen 1905. Protokoll och aktstycken*. En av de viktigaste källorna vid utarbetandet av doktorsavhandlingen hade varit landshövding Johan Widéns omfattande och detaljerade dagboksanteckningar. Under sina sista år ägnade sig Wählstrand åt att ombesörja publiceringen av dagböckerna, och ännu dagarna före sin död läste han korrektur på denna utgåva.

Huvuddelen av Arne Wählstrands forskning var koncentrerad till ett begränsat avsnitt av Sveriges inre

politiska historia. Men inom denna ram har han gjort en samlad och betydelsefull insats. Personligen vann Arne Wählstrand starka sympatier genom sin flärdfria vänlighet och generösa hjälpsamhet, egenskaper som var inte minst värdefulla i hans verksamhet som lärare. Hans ämneskamrater och elever minns honom med stor tacksamhet.

Gert Hornwall

Politikens värdefördelning: Några teorifragment*

I Vetenskapen yrkar man med rätta på allvar och grundlighet; men klarhet och reda föreskedar man, man antar som Trosartiklar de lösaste Hypoteser, man lefver af phraser, man föredrar det enklaste, det trivialaste i ett slags Orakelspråk, och skrifver Vetenskapens Dagligt Allehanda – i chiffer. Man åberopar sig i de torraste speculationer på egna åskådningar, på visioner och hänryckningar som man fordom trodde tillhöra endast Profeter eller Skalder, men som nu blifvit äfven andra, mera prosaiska Naturers lott.

Esaias Tegnér

(Ulla Thörnqvist (red): Esaias Tegnér's tal. Del 1, s26)

Problemet

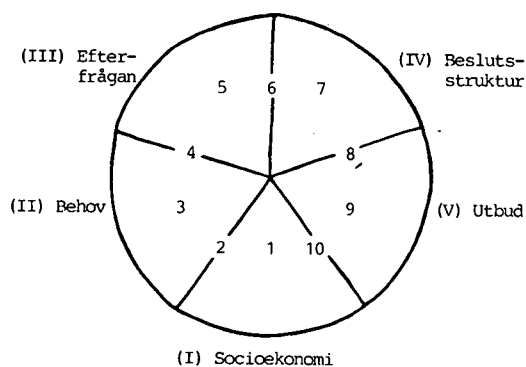
Tillväxten i den politiskt styrda värdefördelningen framstår i ett samtidshistoriskt perspektiv som en av 1900-talets mest betydelsefulla samhällsförändringar. Utvecklingen blir inte mindre dramatisk av att den kan beläggas för ett flertal länder vari värdefördelningen traditionellt anses marknadsstyrd. För svenskt vidkommande innebar detta vid 1970-talets mitt att drygt halva bruttonationalprodukten fördelades genom politiska beslut på central, regional och lokal nivå. Därmed hade den politiskt styrda värdefördelningen mätt som andel av BNP fördubblats på tjugofem år, – en remarkabel utveckling.¹ Icke desto mindre underskattas troligen tillväxten av den politiska värdefördelningen när den uttrycks för detta sätt. Medborgarnas liv i "helg och söcken" befinner sig idag sannolikt under större formell politisk tillsyn och kontroll än tidigare under 1900-talet.

I vilken omfattning denna "kvalitativa"² politiska värdefördelning tillvuxit är betydligt svårare att mäta. Möjligen är det senare en förklaring till den relativt ringa forskningen i ämnet.³ Detta begränsar något möjligheten att med litteraturens hjälp generellt bedöma vilka

faktorer som styr den politiska värdefördelningens omfattning och inriktning. Frågeställningen kan lämpligen studeras inom ramen för några övergripande infallsvinklar i studiet av den politiska värdefördelningen.

Infallsvinklar

Den politiska värdefördelningen har studerats ur en rad perspektiv. Efter omfattande litteraturgenomgångar summerar exempelvis Daniel Tarschys (1975a, 1975b) nio förklaringsmodeller; David Cameron (1978) finner "five types of explanation"; Alan Peacock och Jack Wiseman (1979) identifierar 33 förklaringsfaktorer som de sammanför till 6 grupper.⁴ I princip återfann dessa författare följande komponenter: (I) socioekonomi, (II) behovsstruktur, (III) efterfrågekomponenter, (IV) beslutsstruktur samt (V) utbudsfaktorer. Vad respektive komponent vanligen omfattar tas upp nedan. Sammanförs dessa komponenter som skett i figur 1, erhåller vi tio infallsvinklar i studiet av den politiska värdefördelningen. Inför den stundande framställningen, vars syfte är att granska några av de frågeställningar och problem respektive infallsvinkel genererar, är ett par påpekanden på sin plats. Forskare inom en rad discipliner har lämnat svar på frågan om vilka faktorer som styr eller, inte sällan, bör styra den politiska värdefördelningen. Varje försök att sammanfatta denna omfångsrika litteratur leder med beklaglig nödvändighet till förenklingar och förbiseenden. Läsaren bör inte heller vänta sig att genomgången utmynnar i ett entydigt besked i frågan. Framställningen leder således till fler frågor än svar, men det kan som bekant vara av värde att känna till de förra i vänta på de senare.

Figur 1 Några infallsvinklar i studiet av den politiska värdefördelningen